

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1052580/5

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אוריאל לביא – אב"ד, הרב שלמה תם, הרב דוד מלכא

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד שרון בר צבי)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד ניר כחלון)

הנדון: חובת הבעל בתשלום הכתובה כששניהם רוצים להתגרש זה מזה

### פסק דין

בפני בית הדין נידונה תביעת האישה לגירושין ולתשלום הכתובה.

#### המקרה והטענות

הצדדים נשואים מיום י"ט באייר תשנ"ב, ולהם שבעה ילדים. לפני כשנתיים הגיש הבעל תביעת גירושין שבה פירט את הרקע לתביעה, מרידת האישה והתנכרות הילדים אליו.

בדיון הראשון בין הצדדים תבע הבעל להתגרש, והאישה הביעה את הסכמתה.

להלן קטע מפרוטוקול הדיון:

"הבעל: אני מבקש להתגרש. אנחנו נשואים 24 שנים. יש לנו 7 ילדים משותפים, ולאישה יש בן נוסף מנשואיה הראשונים. כעת אנחנו חיים בנפרד, מאז ר"ה. הרבנים הורו לי לעזוב את הבית. הילדים היו במצב של סכנה. הם נשארו עם האישה בבית. הם מבזים אותי כתוצאה מהסתה של האם והאחיות. יש מרידה של האישה. האישה עזבה את החדר המשותף לפני 9 חודשים. היא לא יוצאת לעבודה. רק אני מפרנס. אני לומד בכולל. גם לימדתי. כתוצאה מזה שהאישה אמרה לי שהיא תהרוס לי, הפסקתי ללמד. הייתי ראש כולל. לקחתי הלוואות מהתלמידים כדי לשלם את הוצאות הבית. יש לחייב את האישה בגירושין. היא מורדת. הייתה הולכת לטבול מתי שרצתה, ולא הלכה לטבול כשלא רצתה. היינו אצל יועצת ששמה תמר. כשהאישה לא הסכימה עם היועצת בנקודה אחת, היא כבר עזבה אותה. עברתי ביזיונות והשפלות. אם אמרה לי "רשע מרושע" – זה היה בבחינת מחמאה. לא שייך שביה"ד ישלח אותנו ליעוץ. מוצאים נגדי עילות להזמין נגדי את המשטרה.

האישה: אני מסכימה להתגרש. אני הייתי צריכה ליזום זאת. לא היו לנו חיים טובים ושלמים. כל הזמן הייתי עם הילדים בבית. לבעל יש עמותה וכספים ששייכים לעמותה. לא עבדתי למרות שיש לי תואר. לבעל יש יכולת כלכלית. יש לו נכס בירושלים, דירה ששווה 2 מיליון ₪. הוא רשום כבעלים עליה יחד עם אמו, וכשהיא תלך לעולמה הוא יהיה הבעלים היחיד עליה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בענין טענתו על ביזיונות, הבת הגדולה בת 22 והקטנה בת 9. הם גדלו כיתומים, כי הם לא הרגישו בנוכחותו של הבעל בבית. לא קיללתי את הבעל. בקשה ממנו לשפר את התנהגותו אינה קללה. אני לא מקללת שום אדם. הוא היה עושה שבת בבית בצורה שלא עשה קידוש ולא דיבר עם אף אחד. הוא אמר לאמי שחבל שהיטלר לא גמר אתנו. הוא אמר שאכלתי חזיר. הוא לא נתן לי יחס שמתאים להתייחסות לאישה. אני מסכימה שביה"ד יביא אותנו להסכם גירושין."

בהחלטה שניתנה לאחר הדיון, ביום י"ט בכסלו תשע"ו (01/12/2015), נכתב:

בפני בית הדין תביעת הבעל לגירושין ותביעה לפסיקת דמי מזונות, והתקיים דיון ראשון לבירור התביעות.

בית הדין נוכח כי הצדדים בנפרד כחודשיים וחצי לאחר שהבעל עזב את הדירה המשותפת והוא נחרץ בדעתו שאין מנוס מגירושין. גם האישה הביעה את דעתה שאין מנוס מגירושין, וכי לא ניתן להחזיר את השלום לביתם.

בנסיבות אלו בית הדין הורה לצדדים לנהל מו"מ במגמה להסדיר הסכם גירושין שיהיה מקובל על שניהם.

לאור האמור מחליט ביה"ד:

קובעים מועד לדיון נוסף שבו יוצג הסכם גירושין חתום, ובהיעדר הסכם יושלם הדיון לבירור התביעות לגירושין ולפסיקת דמי מזונות. הדיון יתקיים ביום...

לאחר מכן הבעל הגיש בקשה לסגירת התיק וטען שהוטעה כשהוצע לו להגיש תביעת גירושין במקום תביעה לשלום בית. בדיון שהתקיים ביום ו' אדר א' תשע"ו (15/02/2016), הבעל הבהיר את בקשתו, ולהלן מפרוטוקול הדיון:

"הבעל: אני מבקש לסגור את תביעת הגירושין. ביקשתי אז וגם כעת אני מבקש להגיע לש"ב.

ב"כ הבעל: הבעל הוטעה ולכן הגיש את התביעה. הוא ראש ישיבה, שהישיבה שלו נמצאת במצב כלכלי קשה, שגרם למצב בבית.

הבעל: הלכתי לפוסק שפסק לי שאצא מהבית, או שאני אצא או שהילדים יצאו. הסברתי לאותו פוסק את המצב בבית, והוא אמר לי שאו שאני או שהילדים יצאו מהבית. זה בגלל הניכור איתם. אני ארצה לשוב לבית. הביזיונות וההשפלות שספג מהם היו מעל ומעבר לסביר. אם יהיה יעוץ מתאים, ניתן יהיה לסדר את הדבר. הכל עניין כלכלי...

ב"כ האישה: האישה לא ראתה אפשרות לחזור ולאחות את הקרעים. אין שום יכולת לתקן את המצב כפי שהוא כיום. אין ספק שההחלטה שמחייבת את הבעל לשלם מזונות הביאה את הבעל לבקשה לסגור את התיק. מוטב לו לגור כך בתוך הבית. הבקשה של הבעל לסגור את תיק הגירושין לא באה מתום לב. הוא לא פנה אל האישה, לא שלח אליה פרחים, ולא עשה שום דבר שמראה על רצון כן מצדו... הבעל טוען שהוטעה. הוא הגיש את התביעה ע"י עו"ד, וגם אח"כ ייצג אותו משפטן. הוא עזב את הבית, ואח"כ הגיש תביעת גירושין, וזה מראה על חוסר בתום לב מצדו. פורמאלית אנחנו לא מתנגדים לסגירת התיק. תשלום המזונות של הבעל לא מסתיים בזה. אנחנו נגיש תביעה מצדנו.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ב"כ הבעל: האישה לא עדכנה את ב"כ. היו פניות של הבעל לאישה.

הבעל: לא רציתי להתגרש. מי שייצג אותי הטעה אותי.

האישה: לא אחזור לחיות חיים משותפים עם הבעל. הוא שותה אלכוהול בצורה מופרזת. לא אקבל אלכוהוליסט."

מאחר שהבעל התובע חזר בו מתביעתו הוחלט ביום ח' אדר א' תשע"ו (17/02/2016) על סגירת התיק. כתוצאה מכך האישה הגישה תביעה לחיוב הבעל בגירושין ובכתובה. בשטר הכתובה נקוב סך של 52,000 שקל.

התקיימו שלושה דיונים נוספים לבירור תביעת האישה לגירושין ולכתובה, וכן התקבלה עדות של עד מטעם הבעל.

בדיונים אלו התברר ששני בני הזוג בפירוד ממושך ואינם רוצים זה בזה. האישה טענה שהתנהגות הבעל בביתם הייתה קשה וכללה אלימות מילולית, וכן תארה אותו כאדם השותה לשוכרה עם כל ההשלכות הנובעות מכך. אמנם הבעל מצא לנכון להודיע על חזרתו מהתביעה שהגיש, ומבקש שלום בית, אך התנהלותו מוכיחה שגם לאחר שביקש לסגור את תביעתו לגירושין לא פעל לחזרה לשלום בית, ודבריו אודות רצונו בשלום בית נאמרו רק מחשש שתביעת גירושין עלולה להביאו למצב שיחויב בתשלום הכתובה.

### דיון

במקרה שבפנינו הבעל עזב את הבית לפני שנתיים ותבע להתגרש עקב מצב קשה של סכסוך בתוך הבית בין בני הזוג ובין חלק מהילדים והאב. לטענת הבעל, הוא יצא מהבית לאחר שהתייעץ עם רב שהורה לו שבנסיבות אלו מן הראוי שיצא מהבית.

בדיון הראשון לאחר שהבעל הביע את תביעתו להתגרש, גם האישה הודיעה שהיא מסכימה להתגרש וטענה שגם לולי תביעתו הייתה יוזמת את הגירושין, וכפי שאכן פעלה עם סגירת התיק של תביעת הבעל לגירושין.

התנגדותו של הבעל להתגרש נובעת מכך שאינו מסכים לתת גט אם כתוצאה מכך יחויב לשלם לאשתו את הסכום הנקוב בכתובה. לטענתו, הוא גורש מביתו ולא יתכן שבנסיבות אלו יחויב בגירושין עם תשלום הכתובה. מאידך גיסא, האישה טוענת שסבלה מהתעללות ממושכת שהביאה אותה להחליט שאי אפשר להמשיך יחד.

מאחר ודבריו של הבעל אודות שלום בית אינם כנים לחלוטין, אין להתחשב בהם אלא בדבריו בדיון הראשון, שבו נידונה תביעתו להתגרש.

כבר מתחילת הדיונים הפירוד בין הצדדים היה ברור, לא היה מעשי לבחון חזרה לשלום בית, ויש לצדדים טענות הדדיות קשות זה על זה, ובמועד הדיונים בבית הדין בעת שהצדדים כבר היו בפירוד ובנתק מוחלט, היה קשה לברר למפרע מי מהצדדים אשם יותר בכך שהצדדים הגיעו למשבר שאין ממנו מוצא אחר מלבד גירושין.

על כן בפנינו שני בני זוג שמאסו זה בזה, כל אחד מהסיבות המפורטות בטענותיו, ועלינו לברר כיצד לפסוק בתביעת הגירושין והכתובה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

במקרה זה הבעל טוען שאשתו מורדת, אך אין טעם בהכרזות ובסדר הקבוע במורדת באה"ע סי' עז"ב, וזאת מאחר שגם הוא אינו רוצה בה ואין טעם ללחוץ עליה לשוב לבעלה שכבר אינו מעוניין בשלום בית עמה.

אומנם בדיון האחרון הודיעה האישה שהיא מוותרת על הכתובה ובלבד שייתן גט, ואילו הבעל הודיע שאינו מסכים לתת לאישה גט, אך בסיכומי הצדדים הביע הבעל את הסכמתו לתת גט, אך טען שהאישה אינה זכאית לכתובה, והאישה חזרה לתבוע את הכתובה.

סיכומו של דבר, בנידון זה אין צורך לפסוק לחייב את הבעל בגירושין, מאחר שהבעל מסכים לתת גט, אך עלינו לפסוק בתביעת הכתובה קודם שהצדדים יוזמנו לסידור הגט.

לכאורה היה מקום לטעון, לאחר שקבענו שחזרתו מתביעת הגירושין אינה כנה, מאחר שההליך לתביעת הגירושין החל ביוזמת הבעל, ובנוסף הבעל הוא זה שעזב את הדירה ועבר לגור במקום אחר ובכך קבע שהפירוד שביניהם הוא עובדה מוגמרת, בנסיבות אלו ובהיעדר הליך הכרזת מורדת, לכאורה היה מקום לקבוע שהבעל חייב בכתובה ותוספת כתובה במלואה. אך להלן נברר בעז"ה שמאחר שהתברר שהאישה כבר לא רצתה את בעלה, מאסה בו ולא הייתה מעוניינת בחיים משותפים עמו, ולא התברר שמעשים שליליים שלו יצרו את הפירוד והמאיסות, על כן, למרות הנסיבות המתוארות, אין לחייבו בכתובה ותוספת כתובה.

### בירור התנאים לחיוב תוספת כתובה

השאלה מה הן הנסיבות לחיוב הבעל בכתובה ובתוספת כתובה עולה תדיר על שלחן בתי הדין, ההגדרה היא מורכבת ורבתה המבוכה בנסיבות בהן שני הצדדים מסכימים להתגרש. בזמנו זכינו בס"ד לברר הלכה זו בספר עטרת דבורה ח"א סי' לו, וידידי הדיין המצוין אב"ד באר שבע הרה"ג אריאל אדרי שליט"א בספרו שחר אורך ח"א סי' י' הוסיף לבאר הלכה זו, אך נחזור ונשנה בעז"ה הלכה זו מפני תוספת ביאור שמצאנו לנכון לבאר בה.

ההגדרה היסודית בדין תוספת כתובה מבוארת בראשונים במסכת כתובות סוף פרק אלמנה ניוזנת.

במשנה במסכת כתובות דף ק' עמוד ב' נאמר:

"הממאנת השניה והאילונית אין להן כתובה ולא פירות."

ובגמרא דף קא עמוד א'

"אמר שמואל ל"ש אלא מנה מאתים, אבל תוספת יש להן. תנ"ה נשים שאמרו חכמים אין להן כתובה, כגון הממאנת וחברותיה אין להן מנה מאתים, אבל תוספת יש להן."

ובחידושי הרמב"ן עמ"ס כתובות (שם) כתב:

"ופרישו הכא בגמרא אין להן כתובה אבל תוספת יש להן. ופרישו רבינו הגדול והגאונים ז"ל אפילו אילונית, ובודאי גמרא משמע הכי דקאמר שניה וחברותיה, אלא שהדבר תימא כיון דבלא הכיר בה עסקינן היאך היא לה תוספת מקח טעות עבד, ודעתם רחבה מדעתנו וקבלתם נקבל, שהם אמרו כל שמדעת עצמו מוסיף ולא חשש לשמא תמצא אילונית ועקרה רצה ליזוק בנכסיו וכל זמן שתרצה לישב עמו יש לה. אבל בזמן שאינה רוצה בו אף על פי שיוצאה בדין, כגון ששהתה עשר שנים ולא ילדה ובאה מחמת

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

טענה, אף על פי שנוטלת כתובה שמא לא זכה ליבנות ממנה, אין לה תוספת שע"מ לשמשו כתב לה מדעת עצמו כל זמן שתשמשו בין כדין בין שלא כדין הרי עמדה בתנאה. וכל זמן שתהא רוצה לצאת אין לה, וכן הדין באלמנה, וכל שדינן שאין להם כתובה בין הכיר בהן ובין לא הכיר בהן."

וכן הר"ן במסכת כתובות, (סוף פרק אלמנה ניוזנת, דף נט: בדפי הרי"ף) כתב:

"מיהו כי אמרינן דיש להן תוספת, דוקא כשמוציאה הוא, אבל אם היא רוצה לצאת, אין לה תוספת, דכי אקני לה אדעתא למיקם קמיה. וכן הדין בשהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ורוצה לצאת, ובאה מחמת טענה שאמרה דבעיא חוטרא לידה (יבמות סה:), דאין לה תוספת, כיון שהיא רוצה לצאת ממנו. אבל כל שהיא רוצה לעמוד תחתיו והוא מוציאה, אף על פי שבדין מוציאה, יש לה תוספת."

וכן בחידושי רבינו קרשקש עמ"ס כתובות (שם) כתב:

"באילונית היה לו לבדוק ומדלא בדק גמר ויהיב ויש לה תוספת. וה"מ כשמוציאה הוא, אבל כל זמן שהיא רוצה לצאת אין לה תוספת שלא כתב לה אלא על מנת לשמשו. וכן הדין בכל הנשים, ואפילו בבאה מחמת טענה, כגון שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ורוצה לצאת משום דבעיא חוטרא לידה דשמא לא זכה ליבנות ממנה, כיון שהיא רוצה לצאת אין לה תוספת. אבל כל שהיא רוצה לשבת תחתיו ואיהו הוא מוציאה, אף על פי שבדין מוציאה יש לה תוספת. וכן הדין באלמנה לכהן ממזרת ונתינה לישראל, שכולן אף על פי שלא הכיר בהן יש להן תוספת, כדעת רבותינו הגאונים ז"ל וכן עיקר."

ובנימוקי יוסף (שם) כתב:

"אין להן כתובה, אמר שמואל לא שאנו כו' פירוש שאמרו חכמים אין לה כתובה, לאו בלשון אין להם או בלשון תצא תליא מילתא, אלא הכי קאמר נשים שאמרו חכמים שאין להן כתובה מתחילתן שנשאו בטעות או באיסור היינו מנה מאתים אבל תוספת יש להם דכיון שמדעת עצמו הוסיף ולא חשש לטעות ולאיסור רצה ליזוק בנכסיו, וכל זמן שתוצאה לישב עמו יש לה, אבל בזמן שאינה רוצה בו אף על פי שיוצאה כדין כגון ששהתה י' שנים ולא ילדה ובאה מחמת טענה אף על פי שנוטלת כתובה שמא לא זכה להבנות ממנה אין לה תוספת שע"מ לשמשו כתב לה מדעת עצמו כל זמן שתשמשו בין כדין בין שלא כדין הרי עמדה בתנאה, וכל זמן שתהא רוצה לצאת אין לה. וכן הדין באלמנה ובכל שדינן שאין להן כתובה בין הכיר בין לא הכיר בהן. ונשים שאמרו חכמים יוצאות וכו' דהיינו שזנו או שחטאו וצריכין להוציאן מתחת ידי בעליהן אין להן תוספת דקלקלו מעשיהן ולא אדעתא דהכי כתב לה ואין להן שום תנאי מתנאי כתובה. זהו שיטת רבינו אלפסי ז"ל וכל הגאונים והרמב"ן ז"ל ורוב האחרונים ז"ל וכן נראה מן הירושלמי שאפילו מאותן שהכיר בהן מיירי."

דברי הר"ן הובאו בבית שמואל סימן קיז סק"ה, שכתב:

"ועיין בר"ן סוף פרק אלמנה ניוזנת שכתב על מתני' הממאנת ושניה ואיילנות וכו' יש לה תוספת, דוקא כשהוציא הוא אבל אם היא רוצה לצאת אין לה תוספת, אבל כשהיא רוצה להיות עמו והוא מוציאה אף על גב בדין מוציאה יש לה תוספת."

ולתוספת ביאור בשיטת הרמב"ן וסיעתו, מן הראוי להוסיף את דברי הרמב"ן במלחמות במסכת כתובות בסוף פרק רביעי.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

המקור בגמ' לסברא שלא הקנה לה אדעתא למישקל ולמיפק נמצא בסוגיה במסכת כתובות דף נד עמוד א' בדין "אלמנה שמין מה שעליה", ומבואר בגמרא הטעם:

"כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה."

וכתב הרי"ף:

"ושמענין מינה דמאן דגריש לאתתיה מדעתא דנפשיה אין שמין לו מה שעליה דלאו איהי בעיא למיפק אלא איהו בעי לאפוקה."

ובאר הרמב"ן במלחמות את דברי הרי"ף:

"אבל מגרש את אשתו כיון שהוא קנאה כדי לעמוד לפניו ועכשיו היא יוצאת בע"כ תימא תנו לי בעלי ואעמוד לפניו, דהא לאו למיפק קיימא ולטבועים הקנה אותם לה, למה זה דומה לנותן מתנה לחבירו ע"מ שישמשנו שמתנתו מתנה כיון שהעכבה אינה שלו, והא נמי מתנה גמורה היא."

הרי שכל עוד שהאישה אומרת "תנו לי בעלי ואעמוד לפניו", אין יסוד לסברת "כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה". והדברים מתאימים לאמור לעיל שהכל תלוי בשאלה האם האישה מבקשת להישאר עמו או מבקשת להתגרש.

הלכה זו שבגרושה אין שמין נפסקה בשו"ע אה"ע סי' צט ס"א, וכתב החלקת מחוקק סק"ב:

"מדברי המ"מ בפ"ו מה"א שכתב שאם היא יוצאה בע"כ כגון אלו שכופין אותו להוציא ודאי שמין משמע הא אם אין כופין אותו אף שיש לו טענה מ"מ אי בעי לא מפיק לה אין שמין לה הבגדים, וכן משמע פשט לשון הרי"ף והרא"ש דסתם גירושין אינה בלא טענה כמבואר לקמן סי' קי"ט, דאין הלכה כר"ע אלא כב"ה."

ובבית שמואל סק"ב כתב:

"ונראה דאין חילוק בדין זה אפי' בזה"ז דאיכא חר"ג דאין מגרשי בע"כ מ"מ אף על גב דהי' מרוצה מ"מ אם הוא לא היה רוצה לגרשה אין רצונה להתגרש, תו לא שייך הטעם למשקל ולמיפק לא אקני לה. והמגיד פ"ז מה"א כתב אם היא יוצאה בע"כ כגון אלו שכופין אותם לצאת ודאי שמין וכתב בח"מ דפליג על העיטור ואפשר העיטור איירי אף אם הוא מגרש אותה מ"מ כיון דהיא גרמה שמין והמגיד איירי אפילו כשהוא הגורם כגון שהוא מא' שכופין אותו לגרש והיא מבקש' הגט שמין."

הרי שהב"ש מבאר דאיירי בכהאי גוונא שהאישה אינה רוצה להתגרש, לכן אין את הטעם שעל דעת שתצא ממנו לא הקנה, ולכן די בכך שהבעל מבקש לגרשה, אף "דסתם גירושין אינם בלא טענה", כמ"ש הח"מ.

העולה מדברינו שדברי הראשונים ברור מללו: "כל זמן שהיא רוצה לצאת אין לה תוספת, שלא כתב לה אלא על מנת לשמשו. וכן הדין בכל הנשים", כלשונו של רבינו קרשקש, וכן פשיטא ששאר הראשונים, הרמב"ן הר"ן ונימוקי יוסף, סברו שמאחר שזהו הכלל הנכון בכל הנשים הוא הדין באילונית וחייבי לאוין.

והדברים מפורשים ברמב"ם הלכות אישות פרק כד ה"ג שכתב:

"ולמה אין להן עיקר ויש להן תוספת, העיקר שהוא תקנת חכמים כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה הואיל ולא הכיר בה אין לה עיקר אבל התוספת

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

שהוא חייב עצמו בה כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו הרי עמדה בתנאי שלה והרי הקנתה לו הנאתה והרי היא עומדת אבל התורה אסרה אותה עליו ומה היא יכולה לעשות לפיכך יש לה תוספת שאין מעשיה הן הגורמין לה להאסר אחר הנישואין אלא אסורה הייתה מקודם.

והוסיף הכסף משנה:

”דוקא אם הוא מוציאה יש לה תוספת, אבל אם היא רוצה לצאת אין לה תוספת, דאדעתא למיפק לא אקני ליה.”

וכן בספר צמח צדק חאה”ע סי’ קלז הוסיף על דברי הכסף משנה:

”שלא הקנה לה התוספת, אלא על דעת שתהיה עמו ותהיה אשתו.”

והנה הרמב”ם בהלכות אישות פרק טו הלכה ח’ כתב:

”שהתה עשר שנים ולא ילדה והרי הוא יורה שכבת זרע כחץ חזקת החולי ממנה ותצא שלא בכתובה ויש לה תוספת, לא תהיה זו פחותה מאילונית שלא הכיר בה שיש לה תוספת כמו שיתבאר, ואם אינו יורה כחץ חזקת החולי ממנו בלבד וכשיוצא יתן הכתובה כולה עיקר ותוספת.”

לעומת זאת מיד לאחר מכן בהלכה י’ כתב:

”האישה שבאה לתבוע בעלה לגרשה אחר עשר שנים מפני שלא ילדה והיא אומרת שאינו יורה כחץ שומעין לה, אף על פי שאינה מצווה על פריה ורביה צריכה היא לבנים לזקנותה, וכופין אותו להוציא ויתן עיקר כתובה בלבד, שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה ותטול.”

לכאורה היה מקום לבאר שבהלכה י’ מאחר שכופין אותו להוציא אין תוספת כתובה מה שאין כן בהלכה ח’ שאין כפיית הבעל בגירושין, לכן מקבלת תוספת כתובה. אך בספר זרע אברהם (להג”ר אברהם יצחקי, ראש רבני ירושלים וחברו של הפרי חדש) חלק אה”ע סי’ יב, כתב לבאר את דברי הרמב”ם בהלכה ח’ שאין הפסד תוספת כתובה רק מפני שהאישה אינה מבקשת להתגרש, וז”ל:

”מה שכתב שיש לה תוספת, מיירי ודאי בענין שהיא רוצה לעמוד לפניו שאינה רוצה להתגרש ממנו. ואף על פי שהיא אומרת שאינו יורה כחץ או בחלוקה השניה שנתאמת הדבר אצלינו שהחולי הוא ממנו, עם כל זאת סברה וקבלה על עצמה לסבול צערה ולא תבעה ממנו להתגרש. תדע דבהכי מיירי הרמב”ם שהרי כתב דאף על פי שהחולי ממנה יש לה תוספת כדין אילונית שלא הכיר בה, ותיקשי לך שהרי כתב לקמן דאף על פי שהיא נאמנת במה שהיא טוענת שאינו יורה כחץ, תוספת אין לה משום דאדעתא למישקל ולמיפק לא כתב לה, וכ”ש הכא דאתחזק הדבר שהחולי הוא ממנה למה יש לה תוספת אם היא רוצה להתגרש ממנו, נימא דאדעתא למישקל ולמיפק לא כתב לה וכדכתב לקמן, אלא ודאי שהדבר מוכרח מעצמו דהכא מיירי שאין רצונה להתגרש ממנו בין שהחולי ממנו בין שהחולי ממנה, רוצה לעמוד לפניו, ועל שתי החלוקות כתב וכשיוצא יתן עיקר כתובה ותוספת שהרי היא לא תבעה להתגרש אלא הוא מגרשה מעצמו... אבל בבבא שלאחריה מיירי שהיא תבעה מבעלה להתגרש ממנו, וכמו שמפורש להדיא בדברי הרב ז”ל, ולזה כתב שאין לה תוספת מטעמא שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה ותטול. ודקדק הרב בלשונו לומר שתצא לרצונה ותטול, דמאי לרצונה שכתב, אלא ודאי שכוונתו רצויה לרמוז מ”ש שם שחויב התוספת הוא מפני שהוא חייב עצמו בתוספת כל זמן שתרצה לעמוד

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לפניו שהרי הקנתה לו הנאתה. וזו היא שכתב לא שתצא לרצונה ותטול, משמע להדיא דלעיל מיירי שאינה תובעת להתגרש.

העולה מהאמור, הרמב"ם הרמב"ן הר"ן רבינו קרשקש והנימוקי יוסף, לאחר שקבעו שגם לאילונית יש תוספת כתובה למרות שלא הכיר בה, מצאו לנכון לבאר את הגדר היסודי בדין תוספת הכתובה, שזכאות האישה מותנית בכך שהיא רוצה לשבת עמו, וכל שהיא רוצה לעמוד תחתיו והוא מוציאה, אף על פי שבדין מוציאה, יש לה תוספת. מה שאין כן אם היא רוצה לצאת אין לה תוספת, דכי אקני לה אדעתא למיקם קמיה, דאדעתא למיפק לא אקני ליה. וסברא זו עומדת ביסוד חיוב תוספת הכתובה, לרבות כשאין חיוב על הבעל לגרש, שדבר זה כלל לא הוזכר בדבריהם כתנאי לשלילת תוספת הכתובה. ובארו רבותינו הראשונים שגם באילונית נאמרה אותה הלכה הנכונה בכל הנשים. שאם היא מסכימה להישאר עמו והוא מגרשה חייב בתוספת כתובה, אך לא כשהיא תובעת להתגרש. וכן הוא במי שאינו יורה כחץ, שגם אם "חזקת החולי ממנה" לא תפסיד תוספת כתובה כל עוד היא מבקשת להישאר עמו. וכשתובעת להתגרש, מאחר שאינה מסכימה להישאר עמו, זו מצד עצמה עילה להפסד תוספת כתובה.

### דינו של רבינו ירוחם

ידועים דבריו של רבינו ירוחם (בספר מישרים נתיב כג ח"ח) המתייחס למקרה ששני בני הזוג אינם רוצים זה בזה.

רבינו ירוחם כתב:

"וכתב מורי הרב רבי אברהם בן אסמעאל כי נראה לו שאישה שאמרה לא בעינא ליה, יתן לי גט וכתובה, והוא אמר אנא נמי לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט, מסתברא דאין דנים אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא, אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא דילמא הדרי בהו, לאחר שנה כופין אותו לגרש, והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדיליה, דאדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה."

בירור שיטת רבינו ירוחם תסייע בבירור שאלת זכאות האישה לכתובתה בנידון דנן.

בפד"ר כרך ח' עמ' 323-325 בפסק דין מבית הדין הגדול בראשות הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל (וכן הועתק לספרו קובץ תשובות ח"ב סי' פז) פרשו בתחילה שהפסד תוספת הכתובה בדינו של רבינו ירוחם נובע מכך שכופין את הבעל לגרש, וכי רק מפני כך הפסידה תוספת כתובה, וזאת על יסוד שיטת ר"ח שהביאו הרי"ף והתוספות במסכת יבמות סוף פרק ששי. אך בהמשך דבריו חזר בו וקבע שגם בנסיבות שאין חיוב על הבעל לגרש ייתכן שלא יחויב בתוספת הכתובה, ובאר את דברי רבינו ירוחם וכתב:

"במקום שהאישה היא המורדת בבעלה והבעל רוצה באשתו, הרי כל ההכרזות והתראות שנאמרו במורדת, וכל התקנות הללו לא באו אלא ללחוץ עליה שתמלך בדעתה ותשוב לחיי שלום עם בעלה, ולכן אם הבעל מגרשה בטרם נגמרו כל הפעולות הללו חייב לשלם לה כתובה ותוס' כתובה, מה שאין כן במקרה וגם הבעל לא רוצה בה הרי אין מקום לתקנה זו וממילא קם דינא שמכיון שהיא לא רוצה אותו, הרי אדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה תוספת כתובה."



# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בקובץ תשובות ח"ג סי' קצח מצויה תשובה באותו נידון אך בנוסח מעט שונה, שכפי הנראה נכתבה לאחר מכן (ביום יב חשון, לעומת הנוסח הקודם שנכתב ביום ב' חשון), ובה כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל ביחס לפירוש הראשון שהכל תלוי בכפיית הבעל בגירושין:

"ברם דבר זה לא ניתן לאומרו לא מגמרא ולא מסברא... אילו היה הבסיס להלכה זו הואיל וכופין את הבעל לגרש מוכרח לגרשה הוא ליה להזכירו ועיקר חסר מן הספר. גם מצד הסברא לא נראה כן. דהנה זה נראה פשוט אף לדעת הר"ח בכל אלו שכופין להוציא פטור מלשלם תוספת כתובתה, זה דוקא בבאה מחמת טענה שאינו מסוגל להוליד והיא באה מחמת טענה, או מוכה שחין ובעל פוליוס בזה יכול לטעון אדעתא דהרי כו' אבל במקרה והבעל נעשה רועה זונות ובגלל זה האישה דורשת גט באופן שכופין אותו, על זה האיך שייך לומה בזה אדעתא דהכי לא יהיב לה, הרי בידו להיטיב דרכיו, ואם בידו להתייצב על דרך טוב ולא רוצה לבחור בדרך זו והוא ממשיך באיולתו, כמוהו כמגרש מרצונו ובודאי חייב לתת לה כל המתנות שנתן לה וכמו כן התוספת כתובה. ולפי זה אי אפשר לפרש דמשום האי טעמא מפסידה תוספת כתובתה במורד הואיל וכופין לגרשה, שהרי ברצונו לשוב ממרדו."

לאחרונה התפרסמה חוות דעת מאחד הדיינים, שהעלה כדרך הראשונה שכתב הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל, ובמסקנת דבריו כתב:

"סוף דבר, לא מצאנו בדברי הראשונים והפוסקים שתפסיד תוספת כתובה מכח הסברא של אדעתא למשקל ולמיפק לא כתב לה אלא במקום שכופים להוציא אבל במקום שאין כפיה והאישה תלויה ברצון בעלה וברצונו מגרש וברצונו מקיים, לא איתמר האי סברא כלל וכלל. ואילו היה הדין שהפסידה תוספת בכהאי גוונא לא היו שותקים הש"ס, הפוסקים, מסכמי ההלכות והשו"ע מלחדש חידוש מבהיל שכזה, מלבד מה שמפורש בדבריהם להיפך."

לפי דרכו, בכל מקרה שאין עילה אחרת להפסד כתובה ואין פסיקת חיוב או כפיית גירושין יש לחייב תשלום כתובה ותוספת.

אך כבר ראינו ברמב"ם וברמב"ן בסוף פרק אלמנה נזונת וסייעתו שהסברא "דאדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה", עומדת בשורש חיוב תוספת הכתובה, ומלכתחילה הבעל לא התחייב אלא אם הוא יגרום לפירוק הנישואין, ולא כשהנישואין לא התפרקו בעטיו, שאז אינו חייב בתוספת הכתובה לרבות בנסיבות שאין חיוב הבעל בגירושין.

וכן בחידושי רבי אברהם מן ההר על מסכת יבמות דף סו א באישה הבאה מחמת טענת בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה, שהדין – יוציא וייתן כתובה, כתב:

"וכתב הר"ם פרק ט"ו דדוקא כתובה אית לה אבל תוספת לית לה, שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה ותטול. וכן כתב הרי"ף דאדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה, עד כאן. ומסתברא דהוא הדין לאשה שאינה רוצה לעמוד תחת בעלה ומצערת אותו עד יגרשנה שאין לה תוספת."

הרי שדבריו תואמים למפורש ברמב"ן וסייעתו.

בהתאם לכך, בהכרח לבאר שמצד עיקר הדין ולולי תקנות שתקנו חז"ל במורדת, בכל גירושין היוצאים כתוצאה ממרידת האישה, בין באומרת "מאיס עלי" ובין באומרת "בעינא ליה ומצערנא ליה", הייתה האישה צריכה להפסיד תוספת כתובה מאחר ש"הגירושין יצאו ממנה",

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

למרות שאין חיוב או כפיית גירושין על בעל. כי מלכתחילה ההתחייבות בתוספת הכתובה אינה במקרה שהאישה מורדת או מואסת בבעלה ובמרידתה מביאה לפירוק הנישואין. וכמ"ש בחזו"א אה"ע סי' סט סק"ד:

"כיון דהיא מואסת בו ודאי היא יודעת דאין לה זכות לתבוע כתובה דאיהי מגרשת ל' לדידי' וכהאי גוונא ראוי שתתן לו כתובה וכדאמר גיטין מ"ט ב'."

אלא שבמורדת קיימת תקנת חכמים ללחוץ עליה לחזור בה ממרידתה ולעכב את הגירושין, בכל מורדת לפי הלכותיה. כל עוד שמחמת התקנה הגירושין מעוכבים, הרי שמכוח התקנה בלבד האישה אינה מפסידה כתובתה ותוספת עד שיושלמו התנאים שנקבעו בתקנה.

כך מפורש ברא"ש במסכת כתובות פרק אף על פי בסוף סי' לד.

וכן בחידושי הרא"ה על מסכת כתובות דף סג ב

"ודאי בין במורדת בין באומרת מאיס עלאי שורת הדין הייתה בשתיהן להפסיד כתובתן לאלתר, וכל דכן הוא מהא דמנינן לקמן דיוצאות בלא כתובה. אלא דבמורדת דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה... חסו חכמים עליה שלא להפסידה כל כתובתה לאלתר ולפוטרה בלא כלום. ולהטיל שלום ביניהן קנסוה לפחות מכתובתה שבעה דינרין לכל שבת שמא תחזור בה."

וכן בחידושי רבינו קרשקש על מסכת כתובות סג ב כתב:

"כיון דמורדת היא, דודאי שורת הדין הייתה להפסיד לה לזו כתובתה לאלתר טפי מכמה דאמרי לקמן דיוצאות בלא כתובה, אלא משום דאמרה בעי' ליה ומצערנא ליה חסו חכמים עליה שלא להפסידה כתובתה לאלתר וקנסוה מעט מעט כדי לראות אם תחזור בה, והיינו כפיה דידיה שהוא היה רוצה טפי שיפסידוה כל כתובתה לאלתר, כדי שיוכל לגרשה."

וכן בר"ן כתובות על הרי"ף בסוגית מורדת (דף כז ב בדפי הרי"ף) כתב:

"דאי הוי תוספת כמתנה, כי מגרש מתוך מרדה הפסידה לאלתר משום דלא אקנו לה מעיקרא אלא אדעתא למיקם קמיה, אבל השתא דאמרי' דדמי לכתובה, לא מפסדה מיניה לתנא דמתני' אלא בפחיתת שבעה שבעה."

וכתב העיטור אות מ' מרד: "שאינן הבעל יכול לומר אתן לה גט מעכשיו ואפסיד לה כתובתה", מכיוון שגם במקרים אלו שהבעל מסכים לתת גט קיימת תקנת חכמים שנועדה ללחוץ על האישה לשוב לבעלה, אך דברי העיטור נאמרו רק כשהבעל מבקש לתת גט אך אם תחזור בה יקבלה, אבל לא בנסיבות שבדינו של רבינו ירוחם שהבעל כבר אינו רוצה בה גם אם תחזור ממרידתה, ולכן בנידון של בעל העיטור עדיין קיימת התקנה שנאמרה במורדת.

על כן, גם בדינו של רבינו ירוחם תוך י"ב חודש אינה מפסידה תוספת כתובה מאחר שגם במקרה של מרידת האישה כשהבעל כבר אינו רוצה בה קיימת תקנה להשהות י"ב חודש, לכן אם יגרשנה בתוך פרק זמן זה דינה כמתגרשת שלא ברצונה מכוח התקנה, וזאת מאחר שלפי דרכו גם במקרה זה תקנו המתנת י"ב חודש ובכך למעשה תיקנו לדון שאין הגירושין יוצאים ממנה. אבל מיד לאחר שחלפו י"ב חודש, וכבר אין כל תקנה, הפסד תוספת הכתובה נובע מכך שהגירושין יוצאים ממנה ואדעתא דלמישקל ומיפק לא אקני לה, אך לא מפני חיוב הבעל בגירושין.

וראה לדברינו מדברי הרמ"א סי' עז סעיף ב' שכתב במורדת דבעינא ליה:

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

"ואם רוצה לגרשה בתוך י"ב חודש נותן לה צ"ב שלה וכתובתה, אבל לא מה שכתב לה".

וכך היא הגירסא ברמ"א דפוס ראשון, וכן הוא בדרכי משה סק"ח:

"אבל לא מה שכתב לה, מאחר שהיא תובעת ממנו גט".

ולא כתב הרמ"א שהפסד תוספת כתובה נובע מכוח קנס מורדת, שהרי הנידון הוא בתוך י"ב חודש וטרם הושלם ההליך להפסד מלוא הכתובה, אלא רק מפני תביעת הגירושין הפסידה את התוספת, מפני שהגירושין יצאו ממנה.

וכן בספר מקור ברוך (לר"ב קלעי) סי' יז (הביאו באוצה"פ סי' עז ס"ק מט אות ב):

"ואם תאמר שמדין התלמוד שאם היה מגרשה היה נותן מתנות ותוספת אם גירש בתוך שנים עשר חדש. זה ודאי אינו, דאדעתא למיפק לא יהיב לה. והטור לא כתב אלא ואם מגרשה בתוך שנים עשר חדש יש לה כתובה, משמע כתובה דוקא. איברא דלמטה כשגירשה אחר שנים עשר חדש כתב וכשיוצאת לאחר השנה אין לה כתובה ולא תוספת, משמע הא תוך שנים עשר חדש יש לה, מ"מ הדעת נותן דלאו דוקא".

וכן בלבוש הביא מדברי הרמ"א כאמור, וכתב בסי' עז ס"ב:

"ואם רוצה לגרשה תוך י"ב חדש נותן לה צאן ברזל שלה וכתובתה מנה ומאתים אבל לא מה שכתב לה, שלא כתב לה על דעת שתצא ממנו".

ובספר בת נעות המרדות (אם במרד פ"ג) בדינה של אומרת "מאיס עלי", שלפי דרכו יש

להשהות י"ב חדש, כתב:

"אם הבעל רוצה לנוח ולגרשה מיד בלתי שהיית הגט י"ב חודש עליו לשלם לה כתובתה דהיינו כל מה שהכניסה לו בנדונייתה... וכל תכשיטין שהכניסה עמה בכלל הנדוניה... וכן עיקר כתובתה שהם מנה מאתים, כל אלו תשלם ותזכה בהם, שכל אלה באו מכח של האישה. אבל מה שנתן לה הבעל מדיליה בגדים או תכשיטין שקנה לה מכיסו, וכן תוספת ומתנה שכתב לה הבעל בכתובתה... כל אלו צריכה להחזיר, כי אדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה. באופן שכל דבר שהוא של הבעל לא תטול מהם כלום".

אמנם יש חולקים בזה וסוברים שהמורדת לא הפסידה תוספת כתובה אם מגרשה בתוך י"ב חודש, כן הוא במגיד משנה פי"ד מאישות ה"ח בשיטת הרשב"א, ועיין שם באוצה"פ שהביא כמה ראשונים הסוברים כן וכן בחזו"א סח יט. אך פשיטא שטעמם הוא מאחר שמבואר במסכת כתובות ריש פרק אף על פי שתנאי כתובה ככתובה, ונפקא מינה למורדת, הרי שדין תוספת כתובה כדין כתובה לדיני מורדת, וממילא התקנה היא שלא תפסיד כתובה ותוספת תוך י"ב חודש. ומטעם זה אין את הסברא "דאדעתא למיפק לא יהיב לה". אך מיד לאחר י"ב חודש, גם כשאין מחילה על כתובה, לכולי עלמא קיימת סברא זו, למרות שאין כופין על הגירושין.

וכן מפורש בחידושי הרשב"א בסוגיית מורדת שכתב:

"וכן כתב ר"ח ז"ל שאם רצה הבעל לגרש תוך זמן זה וליטול כתובתה אין שומעין לו וכשיוצאה הפסידה עיקר כתובה ותוספת וכל מה שנתן לה הבעל משלו, שלא כתב ולא נתן לה אלא אדעתא למיקם קמיה אדעתא דלמשקל ולמיפק לא כתב לה".

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

הרי שביחס לתוספת כתובה, שהעילה לחיובו הוא מפני שכתב לה, הפסידה לאחר י"ב חדש לא מכוח קנס שקנסו מורדת אלא מפני הסברא שלא על דעת כן התחייב בתוספת, למרות שאין חיוב גירושין במאס עלי לשיטת הרשב"א.

על כן בדינו של רבינו ירוחם, ביחס לעיקר כתובה, מכיוון שאין טעם בהכרזות כשהבעל אינו רוצה בה, לא הפסידה, ואילו ביחס לתוספת, בתוך י"ב חודש אינה מפסידה בהיותה בתוך פרק זמן של תקנת חכמים וכשיטת הרבה ראשונים הסוברים כן, ומסתמא ר"א בן אסמעאל סובר כרבו הרשב"א בהלכה זו, אך לאחר י"ב חודש, שכבר אין כל תקנה, הפסידה תוספת מהסברא דאדעתא דלמיפק לא אקני לה, הקיימת גם כשאין כפייה, כגון כשהבעל אינו מורד בה.

אמנם יש להעיר שלכאורה גם ביחס לעיקר כתובה אין דברי רבו של רבינו ירוחם מוסכמים. השו"ע בסי' ע"ז ס"ב פסק שבאומרת "מאס עלי" אינה זכאית לכתובה. ומבאר הבית יעקב שלמרות שהאישה אנוסה בכך שמאסה בו ואין לקונסה, גם כשלא מחלה על כתובתה לא יחויב בעיקר כתובה, וז"ל:

"דמאי טעמא תיקנו רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה... כיון שהיא מורדת ומבקשת גט, ודאי ג"כ שלא שייך הטעם שלא תהא קלה."

וכידוע טעם זה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה מתייחס רק לעיקר כתובה, וכמו שכתב הר"י מגאש במסכת כתובות דף פב:

"מ"ט תקינו לה רבנן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הכא קלה תהא בעיניו להוציאה. ואין ספק שאין דבריהם אלו על עיקר כתובה שהוא הוא שתיקנו לה רבנן, ולא על התוספת."

וכן בשו"ת הר"י מגאש סי' קלט. וכן ברמב"ם בפרק כ"ד מאישות הלכה ג' שכתב:

"העיקר, שהוא תקנת חכמים כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה... אבל התוספת...."

נשוב להלכה זו של הפסד תוספת כתובה על יסוד האומדנא שאדעתא למשקל ולמיפק לא התחייב.

ר"א בן אסמעאל תלמידו של הרשב"א עומד בשיטת הרשב"א וסייעתו שיש המתנת י"ב חודש גם במאס עלי, אך מרן הב"י בשו"ע סעיף ב', הגם שלא פסק שכופין את הבעל לגירושין במאס עלי פסק הפסד כתובה לאלתר. וכן הוא לדינא דמתיבתא שפסק הרמ"א בסעיף ג', הגם שאין כפיית גירושין לפי פסק הרמ"א, ועיין בספר יביע אומר חלק ה' אה"ע סי' יג אות ח'.

בעניין הלכה זו של אומרת "מאס עלי" כתבו החלקת מחוקק סק"ד, הב"ח בדיני מאס עלי בקצרה אות ה' ועוד אחרונים שהביא אוצה"פ ס"ק טו אות ב', שהאומרת "מאס עלי" היא תובעת גט בסתם ואינה מזכירה דבר מהכתובה. הרי שבסתמא ובלא מחילה אינה זכאית לכתובה ותוספת כתובה.

בספר שו"ת פרי תבואה סי' מט (שהביא אוצה"פ סי' עז ס"ק יז אות א') הסכים לדעת הח"מ ודחה את דברי הפלאה שתמה עליו, וכתב:

"ולוי נראה עיקר כדעת הח"מ. שהרי כתב הש"ך בח"מ סי' כ"א ס"ק ג' בראובן ושמעון שנתקשרו בקנס על שידוכין שביניהם בתנאי מפורש שיהי' החתונה בזמן ידוע. ובהגיע הזמן אירע לשמעון אונס שאינו יכול לעשות החתונה באותו הזמן, אע"ג דשמעון פטור מהקנס דאונס רחמנא פטריה,

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

אפילו הכי אין לחייב את ראובן בקנס כשחוזר בו מהשידוך ע"י כך, דמ"מ לא נתחייב ראובן בקנס אלא באם יחזור בו הוא מרצונו, אבל כשאין החזרה אלא מחמת שמעון שאינו יכול לקיים תנאו, אף על פי ששמעון אנוס הוא, מ"מ פטור ראובן ממה שנתחייב לשמעון. ואף אגן נימא כן בנידון דידן, הא לא נתחייב הבעל ליתן כתובה לאשתו מחיים בלא גירושין, דכתובה לא ניתנה להיגבות מחיים, אלא באם ירצה הוא לגרשה מרצונו נתחייב ליתן לה כתובה. ומאחר דאין הבעל מגרשה מרצונו ובחירתו רק מחמת שהאישה אינה יכולה לקיים תנאי האישות, אף על פי שהיא אנוסה, פטור הבעל ממה שנתחייב כנגדה, ואפילו לא מחלה האישה כלל פטור הבעל, דבנידון דמייירי ב"י הש"ך פטור ראובן אפילו אין שמעון מוחל לו. ולפי זה קשה על הר"ן מה ראה על ככה להקשות על הרמב"ם דמחילת אונס הוא, הא י"ל דפטור הבעל גם בלא מחילת אשתו עפ"י סברת ש"ך הנ"ל... אלא דקושיית הר"ן מתורץ גם זולת זה, די"ל דהרמב"ם ס"ל דגם התוספת שמוסיף הבעל הוא ע"ת אישות, ושאינו ממאנת כדאמרינן בגמ' מכדי ידע דקטנה היא ותמאן ותצא, וע"כ התוספת שנתן לה נתן לה משום חיבת ביאה.

הרי לפי דרכו, אף לשיטת הרמב"ם הפסד תוספת כתובה אינו נובע מכפיית הבעל בגירושין, כפי שהוא לשיטתו בדין מאיס עלי, אלא מהסברא שעל דעת כן לא התחייב (אך עיין מהרלב"ח סי' פ' במה שכתב בשיטת הרמב"ם).

ובספר אבני משפט על אה"ע סי' עז כתב בסק"ד בביאור סברת החלקת מחוקק:

"ואף דאין כופין אותו לגרש, סוברת (האישה) דכל זמן דאגידא גבי לא יתנו לו אחרת ובעל כרחו יגרשנה, כמו שמוזכרת בתוס' סברא זו, ולכן אין לה כתובה".

הרי לפי דרכם של הסוברים שאין כלל מחילת כתובה באומרת "מאיס עלי", אפ"ה הפסד תוספת כתובה אינו מפני המחילה וגם אינו מפני הקנס שקנסו מורדת, הקיים רק במורדת בעינא ליה ומצערנא ליה לאחר הסדר הקבוע במורדת, אך גם אינו מפני כפיית הגירושין, שאין במאיס עלי. אלא רק מפני שהגירושין יצאו ממנה, שבמעשיה היא גורמת לגירושין, שהבעל יגרשה מדעתו. וגם לשיטת הסוברים שבמאיס עלי היא מוחלת להדיא על הכתובה, היינו שבתנאי זה דינה יהיה כדין "מאיס עלי" שאין בה את הסדר הקבוע במורדת, שהרי תובעת כתובה דינה כאומרת "בעינא ליה" וכו', אך גם לפי דרכם, לאחר שייקבע שדינה כאומרת מאיס עלי גם בלא מחילה הפסד הכתובה נובע ממה שהגירושין יצאו ממנה.

ראיה נוספת שהפסד תוספת כתובה אינו מותנה בחיוב הבעל בגירושין היא מההלכה של אישה המסרבת לעלות לארץ ישראל או לעבור לגור במקום אחר כשהדין מחייבה לעבור עם הבעל, אף שדינה כמורדת, על כל פנים הפסד תוספת כתובה נובע מסברא זו של "אדעתא דלמיקם קמיה" וכו', וכמ"ש הר"ן על הרי"ף בסוף כתובות:

"ובכל מקום שהוא יכול להוציאה אם אינה רוצה לצאת תצא שלא בכתובה ומשמע דאפי' תוספת אין לה דלא כתב לה אלא אדעתא למיקם קמיה בכל מקום שהדין נותן שתלך אחריו".

וכן בחידושי רבינו קרשקש (שם).

וכן בתשב"ץ ח"ג סי' פו כתב:

"אבל באומרת שלא לעלות אינו דין שיתן לה תוספת, שאפילו במקום שאמרו יוציא ויתן כתובה. אם היא תובעת גירושין כגון חוטרא לידא אמרי'

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

דדוקא כתובה נוטלת אבל תוספת דאדעתא למיקם קמיה כתב לה. אדעתא למשקל ומיפק לא כתב לה. כמ"ש הרי"ף ז"ל בפרק הבא על יבמתו, כ"ש בזו שאין לה כתובה מפני סרבנותה שמפסדת תוספת.

הרי שלא מחמת קנס הפסידה מורדת תוספת, אלא מפני הסברה שאדעתא דהכי לא התחייב, כשהגירושין יוצאים ממנה, וכמו שהגדיר זאת התשב"ץ שמפני סרבנותה מפסידה תוספת, שחייבת ללכת אחריו ומסרבת.

כאמור, התשב"ץ קבע שהפסד כתובה במקרה זה הוא ב"כל שכן" מאותו מקרה של כפיית הבעל בגירושין.

ובתשובת הרשב"ש סי' ב' הוסיף בביאור תשובת אביו וכתב:

"ראיתי בגליוני א"א הרשב"ץ ז"ל שאין לה תוספת לפי שמעשיה גרמו לה. ודבריו נראין אמת, שהרי בספר הזכות כתב הרמב"ן ז"ל דטעמא דיש לה תוספת הוא לפי שהוא הפסיד אנפשיה שהיה לו לבקש ולחפש אם היא אילונית וכיון דלא בדק רצה ליזוק נכסיו, אבל בזו מה היה לו לבדוק ולא עלתה על דעת להתנות עליה דכשם שהוא חייב לעלות כך היא חייבת, על כן לא היה לו להתנות ולא עלתה על דעת שתמרה את פי בעלה, על כן כיון שהיא רוצה להתגרש מעשיה גרמו לה ומאבדת אף התוספת, ואין לה אלא בלאותיה הקיימים."

### תשובת מהרש"ך ח"א סי' מה

המהרש"ך חלק א סימן מה [א] שהובא בבאר היטב סי' קיז סק"ה כתב בדין רואה מחמת תשמיש, שלא מתחילת הנישואין, שאינה מפסידה תוספת כתובה, וחלק על חכם אחד שכתב שאינה מקבלת תוספת, ובתוך דבריו כתב:

"גם מה שרצה לצדד, דאפשר לומר שאפילו אם תמצי לומר שחייב לתת לה כתובה, אם דוקא אותה כתובה היא לבד מה שהכניסה לו בנדוניא, ופטור מעיקר כתובה ותוספת, או חייב בעיקר כתובה ופטור מתוספת, לפי שכפי הנראה הדין נוטה שיהא חייב בעיקר הכתובה, שהוא המנה מאתים דחזו לה מדאורייתא, ולא התוספת, לפי שהתוספת הושם לקנס פן יגרשנה שלא מרצונה, ועכשיו שהתורה אסורה לו להשהותה עמו, מה יוסיף ומה יתן וכו'. לא ידעתי מאין ראה אלו הדברים, שהתוספת הושם לקנס פן יגרשנה, שא"כ לא יתחייב בתוספת אחר מותו, ולפי סברתו א"כ אפילו מנה מאתים לא יהיו לה, לפי שתקנת מנה מאתים הוא, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, א"כ מה יעשה זה שהוא מוכרח להוציא, שלא לעבור על ד"ת... שהכל תלוי במה שכתבתי, שכיון שאירע לה קלקול אחר שנשאת, נסתחפה שדהו, ונהי שאסור להשהותה, מכל מקום חייב לפרוע לה כל סכי כתובתה. זהו הנראה לפסוק על פי הטענה הראשונה."

אמנם מהרש"ך כתב: "לא ידעתי מאין ראה אלו הדברים, שהתוספת הושם לקנס פן יגרשנה", אך אין בתשובה זו פירכא לכל האמור לעיל, מאחר ומהרש"ך רק דחה את הטענה שחייב הבעל בתוספת הכתובה הוא מכח קנס, וכי עקב כך בכל מקרה לגופו עלינו לשקול אם יש מקום לקונסו. אלא מהרש"ך באר שחייב זה הינו מדינא מכח התחייבות הבעל בעת הנישואין, והתשלום מיוסד על חובה לפרוע את השטר, אולם אין חיוב במקרה שמלכתחילה לא התחייב עליהן, שאז שלילת התוספת אינה מפני שאין מקום לקנס אלא מאחר ומלכתחילה אין חיוב. וברואה דם מחמת תשמיש אליבא דמהרש"ך אין עילה לקנוס, וגם אין להפסיד לאישה

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

כשהכל מוגדר כנסתחפה שדהו של הבעל. אבל גם מהרש"ך מודה שבאותם מקרים שקיימת סברא של "אדעתא דלמשקל ולמיפק לא אקני", סברא זו מיוסדת על אומדן דעת ביסוד החיוב, ויש ליישם זאת כשהאישה תובעת גירושין מחמת מרדה.

ועיין עוד בחלקת מחוקק סי' קיז סק"ה שלא כתב כמהרש"ך, אלא אם היא תובעת גירושין אינה זכאית לתוספת כתובה אף על פי שאין הכרח שהאשמה בה, ועיין בבית יעקב סי' קיז סעיף א' (ד"ה שם כתובה כולה) שגם כששניהם אנוסים בפירוד, כגון כשהוא חולה ששה חודשים שדינו להוציא וליתן כתובה, עכ"פ ביחס לתוספת הכתובה עדיין קיימת הסברא דאדעתא דלמיפק לא אקני לה, כי העיקר תלוי במה שהאישה רוצה לצאת ממנו, אף שאין עליה אשמה ברצון זה.

### ביאור דברי הטור אה"ע סי' קיח

הגדרה נוספת בהלכה זו, מצויה בדברי הטור אבן העזר סי' קיח. שכתב בלשון זו:

"מי שהיא תובעת לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה, אין לה מן הדין לגבות זולתו מה שהיא טוענת ויתברר מסכום נדונייתה. ולא נחוש למה שימצא כתוב ממנה בכתובה... ולא יחוש הבעל לכתוב ולהוסיף על עצמו... לענין שתשאר נשואה עמו ולא תבקש גירושין, בענין כזה אמרו חכמינו ז"ל (כתובות נד) כי כתב לה אדעתא למיקם קמיה אדעתא למיפק ולמיסב לא כתב לה... ואם תבע הוא הגירושין, אינו יכול לגרשה אלא לרצונה או לאחר שיפרע לה כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת."

מבואר בדבריו, שאם הגירושין יצאו ממנו לאחר שהוא תבע את הגירושין – "אינו יכול לגרשה, אלא לרצונה, או לאחר שיפרע לה כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת". מה שאין כן אם האישה תבעה גירושין ויצאו הגירושין ממנה, לא תוכל לקבל את הסכום שהבעל התחייב לה כנגד הנדוניא, ולא תוספת כתובה או מתנות.

הטור דייק בלשונו וכתב "מי שהיא תובעת לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה", דהיינו אין די בתביעת גירושין, אלא בנוסף לכך – "יצאו הגירושין ממנה".

הטור דן בכל מרכיבי הכתובה, וכמו שמפורש בדבריו בסיפא ביחס לחיוב הבעל התובע להתגרש המחויב ב"כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת ומתנת כתובתה", ואף על פי כן ברישא ביחס לאישה "שהיא תובעת לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה" כתב – "אין לה מן הדין לגבות זולתו מה שהיא טוענת ותברר מסכום נדונייתה, ולא נחוש למה שימצא כתובה ממנה בכתובה", ובזה כתב הטור את הסברא "דאדעתא למיפק ולמיסב לא כתב לה".

הרי דברי הטור ברור מללו שאינה גובה כלום זולתו מה שהתברר כנדוניא. פשיטא שתוספת כתובה בכלל זאת, וכן פשיטא שהלכה זו מתיישבת עם ההלכה בסי' ע"ז מכיוון שאין כאן נידון באישה שחז"ל עיכבו את גירושיה בגלל היותה מורדת, אלא באישה שאינה בכלל התקנה.

כמה אחרונים הביאו להלכה את דברי הטור כהלכה פסוקה (ושללו את האפשרות שדברי הטור נקבעו כתקנה שאינה מהדין) – בספר פרי האדמה (להג"ר רפאל מיוחס ז"ל) ח"ג דף לו, בספר חק ומשפט (להג"ר חיים טולידאנו ז"ל) סי' קפה ובספר פני יצחק ח"ב (דף נב:). בספר פני יצחק ובספר חק משפט מבואר שדין תוספת כתובה תלוי בשאלה זו של ההכרעה האם הגירושין יצאו ממנו או ממנה.

דברי הטור טעונים ביאור מהי הגדרת "הגירושין יצאו ממנה" שכתב, ואלו נסיבות מצדיקות קביעה זו. שהרי לעיל ראינו חיוב תוספת כתובה באיילונית שלא הכיר בה, וכן ברמב"ם בהלכות

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

אישות פרק טו הלכה ח' באישה ששהתה עשר שנים ולא ילדה ואין לבעל בעיה שאינו יורה כחץ ונקבע שחזקת החולי ממנה, ואף על פי כן זכאית לתוספת הכתובה, ובהכרח הטעם כמו שביאר בספר זרע אברהם הנזכר לעיל הטעם מאחר שאינה תובעת גירושין, ומבקשת להישאר עמו, למרות שהיא אשמה בבעיה המביאה לגירושין, מאחר שניתן להמשיך בחיים משותפים אין האשמה הופכת לעילה להפסד תוספת הכתובה.

עוד יש לבאר בדברי הטור שהנידון הוא באישה התובעת להתגרש ותביעתה היא המביאה לגירושין, מאחר שכבר אינה רוצה בו. מה שאין כן כשתביעתה לגירושין הוגשה כאילוץ מפני מעשיו השליליים של הבעל, שאינם מאפשרים להמשיך בחיים משותפים.

הדברים מפורשים בטור סי' קנד, שהביא מתשובת אביו הרא"ש בתשובה כלל ח' סי' ז' אודות מי שנשא אישה על אשתו:

"ואם הראשונה תובעת גט צריך לגרשה כיון שאין לו לפרנס שתיהן ויכתוב שטר עליו ככל הכתוב בשטר כתובתה, כתובה ונדוניה ותוספת וכאשר תשיג ידו יפרע."

הרי אף שהאישה היא זו התובעת את הגירושין, לא תפסיד תוספת כתובה. ובתשובת פני יצחק הנזכרת כתב:

"שיכולה לטעון עליו הא פטור אותי בגט ואח"כ תקיים המצוה א"כ ודאי צריך לפרוע כל הכתובה וגם התוספת, כיון דמן הדין מחייבין ליה לגרשה קודם שישא אישה אחרת עליה."

ובשולחן ערוך סי' קנד סעיף ז' פסק להלכה תשובת הרא"ש כלל מב סי' יב, וכתב:

"אם טוענת אין לו גבורת אנשים לבא עליה, ושואלת גט, והוא מכחישה, י"א שהיא נאמנת (ואפי' לא שהתה י' שנים) (טור), וכופין אותו להוציא מיד, ולא יתן לה כתובה. ואם מגרשה מעצמו בלא כפייה, יתן לה כתובה."

וכתב הב"ש ס"ק יט:

"ולא יתן לה כתובה. כיון דהוא מכחישה. ואם הוא מודה צריך ליתן לה הכתובה ותוספת כתובה."

ובס"כ כתב:

"ואם מגרשה מעצמו וכו'. יתן לה כתובה, ולענין תוספת כתובה משמע מתשובת הרא"ש שהביא הטור דצריך ליתן לה כיון דמגרש מעצמו."

הרי שגם כשהאישה תובעת להתגרש, אם הבעל מודה שאין לו ג"א, חייב בתוספת כתובה. ובאר בתשובת זרע אברהם הנזכרת:

"מודה הרא"ש דיש לה תוספת משום דמימר אמרה הרי מסרתי עצמי לך מה בידי לעשות עוד, ודמיא למאי דאמרינן בפרק האומנים גבי היכא דשכר חמרים להביא תבואה והלכו ולא מצאו תבואה, פועלים להשקות את השדה והלכו ומצאו שדה כשהיא לחה, דקי"ל דנותן להם שכרם משלם... היכא דלית לה עונה ודאי דיש לה תוספת דאדעתא דהכי נשאת לו מתחילה ואין לך מקח טעות גדול מזה והרי היא מסרה עצמה ומה בידה לעשות עוד."

ובפד"ר חלק א עמ' 219-221 בפס"ד מהגאון ר"א גולדשמידט זצ"ל, הביא תשובת רב האי גאון שהתבטא בלשון:



# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

"נעשה כמי שאינו מבקש את אשתו, ונותן לה כתובה ותוספת ונדוניא... ומגרשה".

ובהתאם לכך ביאר את תשובת הרא"ש, וכתב:

"הרי שאף שהאישה תובעת את הגירושין... מכיון שהבעל הוא בעצמו שהביא לזה שאין לו לפרנס, על ידי שלקח את השניה, הרי זה כאילו מגרשה ברצון... אולם זהו במקרה שעילת הגירושין נולדה שלא מרצונו של הבעל, חולק הרא"ש על הכלל נעשה, לא אומרים נעשה כאילו הגירושין הם מרצונו – כמי שאינו רוצה באשתו, אבל אם העילה נולדה ברצונו, כגון בנדון הרא"ש, שאין לבעל לפרנס מפני שלקח אישה שניה, או כגון בנדון דידן שברצות הבעל היה נותן מדור לאשתו והנישואין קיימים, וברצותו אינו נותן, מבטל את אחד התנאים היסודיים בחיי נישואין – כלכלת האישה, וחיי הנישואין מופרים. הרי באופן כזה אין לחדש הלכה: נעשה כמי שאינו רוצה את אשתו, אלא הבעל, בהנהגתו מרצונו, במציאות אינו רוצה בקיום הנישואין, לא נעשה אלא ממש אינו רוצה את אשתו. ואם כן הרי הגירושין הם מחמתו ולא מחמתה, ולכן מודה גם הרא"ש ופוסק בתשובה הנ"ל שעל הבעל לשלם העיקר והתוספת."

ועייין בספר מטה יוסף (להג"ר יוסף בן חיים משה הלוי נזיר, שהיה אב"ד במצרים ואגפיה, והיה חברו של בעל הפרי חדש) ח"ב חלק אה"ע סי' ה', שכתב שלא די בכך שהאישה תובעת להתגרש והבעל מצידו מצהיר על רצונו בשלום בית, כדי לקבוע שנשללה זכאות האישה לכתובתה, אלא מוטל על בית הדין לרדת לשורשי הסכסוך ולאמוד את דעת הצדדים, האם אכן הצהרתו של הבעל על רצונו בשלום בית הינה הצהרה שיש בה כנות. ולהלן מדברי השואל בתשובה זו:

"על ענין המריבה שנפלה בין איש לאשתו, וכשבא לגרשה דיבר האדון עמו דברי פיוסין והפציר בו בדברים טובים לשים שלום ביניהם, והוא נתן כתף סוררת ולא אבה להתפייס בשום אופן, וגמר בדעתו לגרשה. ואחר כך ברוב הימים חזר בו ובא לפני פלוני ואמר לו שתלך האישה לביתה, ואמרה היא אין כוונתו אלא להרע לי ולהצר לי ולענות אותי, מאחר שכן טוב לי שאתגרש, והוא סירב לגרש אלא רוצה שתחזור לביתו. א"ל אם דעתו רצויה עמה יפייסה בדבר מה, אמר הוא ח"ו לא אפייסה אלא תבוא לביתה ככלבתא. אז אמר האדון אם כוונתך לעשות שלום פייס אותה, ואם אין אתה רוצה בה גרש אותה... אמר ח"ו אני איני רוצה אותה כי כבר שנאתיה ואיני רוצה להחזירה אלא כדי להתנקם ממנה, והלכו להם."

בתוך תשובתו כתב הרב מטה יוסף:

"לענ"ד פשוט דבתר מעיקרא אזלינן שהוא רוצה לגרש, דהא איכא ידים מוכיחות כי עדיין מחזיק ברשעתו שהרי גילה דעתו לומר כי לבו בל עמה ואינו רוצה להחזירה אלא להנקם ממנה. א"כ אומדנא דמוכחא שכל מה שאומר עתה שאינו רוצה לגרש הוא ברשע כדי להפסידה התוספת... ואף דהאידינא לא בקיאינן בשיעור האומדנא, מ"מ באומדנא דמוכחא טובא שאין בה לנטות ימין ושמאל עבדינן עובדא וכמ"ש הרא"ש בתשובה ח"א סי' ט"ז... כיון שמגרש מרצונו, אף שהוא על ידי טענתה שטוענת עליו שאינו יורה כחץ ורוצה להתגרש ממנו, כיון שהוא נדרש לשאלתה ומתרצה לגרשה, חייב ליתן לה התוספת, דהא לא שייך למימר דאדעתא למשקל ולמיפק לא אוסיף לה, שהרי היא אינה יוצאה שהרי לא עשתה לו שום כפיה אלא הוא רוצה לגרש, לכן יתן לה גם התוספת. וכן משמע ממה שכתב הרא"ש

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בתשובה כלל מ"ג סי' י"ב... אם בלא כפיה נאות לגרשה יתן כתובה כיון דמדעתו מגרשה... וכן כתב הרב בית שמואל סי' קנ"ד... מדברי הרא"ש משמע דכל שרוצה לגרש אף שהיא ג"כ רוצה להתגרש יש לה תוספת... שהרי הוא הגורם בגירושין, והוא נתן אצבע בין שיניו מחמת הקטטה ומריבה עד שהוכרחה לבוא עליו בטענה זו לפני בי"ד שיכפוהו לגרש כדי להינצל ממנו, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, אינו מן הראוי שיהא חוטא נשכר, ויאכל הלה וחדו, ובודאי שחייב ליתן לה תוספת. ובפרט בנידון כזה כי הגדיל לעשות, ובא לפני בית דינו הצדק לגרשה על לא חמס בפיה, והוסיף על חטאתו פשע... דבר על לבו דברי פיוסין שישוב מדרכו הרעה ויעשה שלום עמה, והוא נתן כתף סוררת ולא אבה שמוע לדבריו הנחמדים, וכסיל שנה באיולתו וגמר בדעתו לגרשה. וכראות כי לא יצא מחשבתו לפועל, העלה טינא וחשב מחשבות לשים דמי מלחמה בשלום קטיעא ובפיו מלא לאמר שאינו רוצה לגרשה אלא לענותה תחת ידו ולעשות בה נקמה על לא דבר רע. וכראות האישה עניה סוערה את רוע לבבו הוכרחה לגלות מסתורין שבלבבה להודיע את צערה... ואם בעלה היה מפיסה ומדבר על לבה דברי שלום ואמת כדת מה לעשות עם אשת בריתו, אנן סהדי שהיא לא הייתה תובעת להתגרש, והייתה מתרצה לעמוד תחתיו כהלכת גוברין יהודאין. וכיון שכך פשיטא ודאי דאישה זו אין לה דין באה מחמת טענה, שהרי היא אינה רוצה להתגרש אלא הוא המגרש. וא"כ אף את"ל שבאמת חזר בו ואינו רוצה לגרש אלא לשבת עם אשתו בשלום יחדיו בהשקט ובבטחה, אפ"ה כיון שהיא לא תבעה להתגרש אלא מחמת רוע לבבו עמה והיא רואה כי עדיין הוא מחזיק בטומאתו וברשעתו שאינו רוצה להכניע את לבבו ולפייסה ובדבר טוב ישמחנה, ודאי כי הוא נקרא המגרש, שהוא רוצה לגרש ולא היא, ולכן אין להפסידה התוספת. כ"ש שכבר כתבנו דלענ"ד ברור ופשוט שלא חזר בו וכחאו אז כחו עתה ועדין הוא רוצה לגרש, אלא בראותו כי היא באה בטענה נתחכם לומר שאינו רוצה לגרש כדי להפסידה התוספת, וא"כ לאו כל כמיניה להפסידה... ועל כיוצא בדברים אלו הולכים הדיינים אחר אומד הדעת כפי אשר יראו כוונת בעל הדין אם לעקל עקלקלות... דכיון שמעשיו מוכיחים כן, ודאי שנדון אותו כדין נותן עיניו לגרשה, ואין להסתפק שמא חזר בו שהרי ניכר מחשבתו מתוך מעשיו הרעים, וא"כ פשיטא לן כביעתא בכוחתא שחייב ליתן לה הכתובה כולה עיקר ותוספת בלי מגרעת שום דבר"

העולה מתשובה זו, שאם תוך כדי סכסוך בין הבעל לאישה ובמהלך מריבה ביקש הבעל מאשתו לצאת מהבית, אם לאחר שהאישה נאלצה לצאת מהבית ותובעת גירושין וכתובה הבעל מודיע בבית הדין על רצונו שהאישה תחזור לשלום בית, הואיל ובית הדין נוכח שליכו אינו עמו, ובקשתו אינה משקפת באופן אמיתי את רצונו, שהרי לא ראה לנכון לפייסה, "ואם בעלה היה מפיסה ומדבר על לבה דברי שלום ואמת כדת מה לעשות עם אשת בריתו, אנן סהדי שהיא לא הייתה תובעת להתגרש, והייתה מתרצה לעמוד תחתיו כהלכת גוברין יהודאין", אין לדון שהגירושין יצאו ממנה, ואינה מפסידה את הכתובה במלואה.

יובהר שאמנם באומרת "מאיס עלי", לרבות כשיש לה אמתלא מבוררת, אינה זכאית לכתובה ותוספת כתובה, אך היינו מפני שהגירושין אינם מחויבי המציאות, אלא יצאו מתוך החלטה לגיטימית של האישה. מה שאין כן כשהבעל במעשיו קובע מציאות שהגירושין בלתי מנעיים, וכגון הנידון בשתי תשובות הרא"ש נזכרות ובתשובת מטה יוסף.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ביאור תשובת התשב"ץ ח"ב סי' רצב

כתב התשב"ץ חלק ב' סי' רצב:

"תקננו שאם יגרש הבעל ברצונו ושלא ברצונה שיפרע לה כל הכתוב בשטר כתוב' עיקר כתובה שהוא מאתים לבתולה ומנה לאלמנה. ומה שנמצא בשטר כתובה שהכניסה לו נדוניה והתוספת אשר הוסיף לה משלו הכל כפי דין התלמוד. אך אם לא יהי' הגירושין ברצונו ושלא ברצונה אין לה תוספת כלל."

ובביאור תקנה זו כתב:

"עוד כתוב בתקנה הנזכר שאם לא יהיו הגרושין ברצונו ושלא ברצונה אין לה תוספת כלל. ופירוש זה שאם היו הגרושין ברצונה כמו ברצונו שהיא תובעת גט. או שלא ברצונו כגון שהיב לגרשה מן הדין מפני מאורעות שלא ברצונו אין לה תוספת כלל. לפי שלא תקנו התוספת בתקנה זו אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. שאינו מן הדין שישאנה בתולה ויגרשנה אח"כ וזה אינו אלא כשהוא מגרשה ברצונו ושלא ברצונה כמו שכתב הרי"ף ז"ל בפרק הבא על יבמתו. וכן הרשב"א ז"ל כתב בתשובה שהתובעת גט מתוך מרד אין לה תוספת, דאדעתא דלמישקל ולמיפק לא כתב לה. ואף על פי שלולי התקנה אם כתב תוספת מעצמו והיו הגירושין ברצון שניהן גובה הכל. כיון שתקנו כן הוי כתנאי שבממון וקיים. ולא כתבו אלא ע"מ כן."

לכאורה דברי התשב"ץ צ"ע, שהרי אם הגירושין ברצונה כמו ברצונו, היינו שהיא תובעת גט כמפורש בדבריו, אם כן מדוע כתב שלולי התקנה אם הגירושין מרצון שניהם גובה הכל. שהרי כשהאישה תובעת גירושין מדינא אינה זכאית לתוספת, וכמו שהביא התשב"ץ מדברי הרשב"א בתשובה.

ובהכרח צריך לומר שהרשב"א בתשובה שהביא התשב"ץ כתב "שהתובעת גט מתוך מרד אין לה תוספת, דאדעתא דלמישקל ולמיפק לא כתב לה", דהיינו שזו תביעה שברקע לתביעה עומדת מרידת האישה בבעל, וגם אם לא תקבל גט תישאר במרידתה זו, ובכך הגירושין יוצאים ממנה. מה שאין כן במש"כ התשב"ץ: "שלולי התקנה אם הגירושין מרצון שניהם גובה הכל", היינו בכחאי גוונא שאין מרידה המביאה לתביעת הגירושין, אלא גם בעת בקשתה להתגרש אין מרידה. וכעין מש"כ מהרלב"ח בתשובה סי' פ' שאם האישה מבקשת להתגרש מחשש שהבעל ימות ותזקק ליבום או חליצה ותתעגן, והבעל מגרשה, אין הפסד כתובה ותוספת כתובה. וכתב:

"כי לו הונח שהאישה בעצמה הייתה המדברת לבעלה ומתחננת לפניו שיגרשנה כדי שלא תשאר זקוקה אין עליה אשם כלל כיון שלא היה בדרך מרד בבעל... כ"ש אסתר זאת שמעולם לא מרדה מתשמיש אדרכא כי מי יודע אם כשהיו שני בריאים איש ואשתו אם הייתה משדלתו בדברים יותר מהנשים הכשרות תחת התפוח, ואם כן פשיטא ופשיטא דלא הפסידה דבר מכתובתה. גם לא הפסידה דבר מכתובתה בשביל שהתחננה לבעלה שיגרשנה בגט."

ויצוין לדברי הגמ' במסכת יבמות דף קטז עמוד א': "היכי דמי קטטה בינו לבניה, אמר רב יהודה אמר שמואל באומרת לבעלה גרשני. כולהו נמי אמרי הכי". על כן פשיטא שאין באמירה של האישה המבקשת גירושין הפסד מכתובתה, ולכן דייק התשב"ץ בלשונו: "שהתובעת גט מתוך מרד אין לה תוספת, דאדעתא דלמישקל ולמיפק לא כתב לה". ובזה גם לולי התקנה הפסידה. אלא שהתקנה מתייחסת לנידון כמו בתשובת מהרלב"ח, שאין מרידה ברקע לתביעה, לכן לולי התקנה לא הפסידה דבר, ורק מכח התקנה אינה זכאית לתוספת כתובה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

וכן בחידושי רבי אברהם מן ההר על מסכת יבמות דף סו א, הנזכר לעיל, כתב:

”ומסתברא דהוא הדין לאשה שאינה רוצה לעמוד תחת בעלה ומצערות אותה עד יגרשנה שאין לה תוספת.”

מדויק מלשונו שאין לה תוספת בנסיבות ”שאינה רוצה לעמוד תחת בעלה”, לכן במקרה כזה כשהזוג מגיע לגירושין בהסכמה, אינה זכאית לתוספת כתובה מאחר שהאישה כבר אינה רוצה להמשיך בנישואין עם בעלה, ודי בכך כדי לקבוע שאדעתא דהכי לא התחייב לה.

### העולה מדברינו

א. בשורש התחייבות הכתובה, הבעל התחייב בתוספת כתובה על דעת שהאישה תמשיך עמו, ואם היא מבקשת להמשיך להיות אשתו, הגם שהיא זו שאשמה בליקוי שהתגלה, כגון איילוניות או שהתה עשר שנים וחזקת החולי ממנה, אף על פי כן כל עוד האישה מבקשת להמשיך עם בעלה ואין הכרח שמעשיה מביאים לפירוק הנישואין, לא תפסיד תוספת כתובה.

ב. לא כן כשהאישה אינה רוצה את בעלה, וזאת מאחר שסברת: ”אדעתא דלמשקל ולמיפק לא אקני”, היא סברא העומדת ביסוד שלילת הזכאות לתוספת כתובה, באותם מקרים שהאישה תובעת להתגרש ואינה רוצה בבעלה וגם הגירושין יצאו ממנה. לכן אם תובעת גט מחמת מרדה, ובנסיבות שגם אם לא יתן גט האישה אינה חוזרת לשלום בית, אם הבעל גם הוא תובע להתגרש ואינו רוצה שלום בית, אין טעם בהכרזות ולדעת ר”א רבו של רבינו ירוחם לא הפסידה עיקר כתובה אלא תוספת, וההפסד אינו נובע מחיוב הגירושין אלא מהטעם שעל דעת כן לא התחייב, והערנו שלפי פסק השו”ע סי’ עז ס”ב שבמאס עלי אינה זכאית לא לעיקר ולא לתוספת, הוא הדין בנידון רבו של רבינו ירוחם.

ג. גם במקרה שהאישה אינה תובעת גירושין, אך במעשיה היא מביאה בהכרח לפירוק הנישואין, כגון כשאינה מסכימה לעבור עמו למקום שהדין מחייב, הפסידה מפני ”אדעתא דלמשקל ולמיפק לא התחייב”.

ד. אם האישה מבקשת להתגרש והבעל נעתר לבקשה, אך ידוע שגם לולי שייתן גט היא תמשיך לדור עמו בשלום, וכגון בנידון תשובת מהרלב”ח הנזכרת, אינה מפסידה תוספת כתובה כשניתן הגט בהסכמה, ובמקרה זה נאמרו דברי התשב”ץ שאם הגירושין ברצונה כמו ברצונו דהיינו הגירושין מרצון שניהם גובה הכל (לולי התקנה שהזכיר בתשובתו, שאינה קיימת כיום).

ה. כשהאישה מצידה הייתה רוצה להמשיך בנישואין עם בעלה, אך מעשיו השליליים הביאו אותה לתבוע גירושין, אם ברור לבית הדין שהוא הגורם לתביעה, אינה מפסידה תוספת כתובה. אך היינו דווקא כשבפי האישה טענה עקרונית ”תנו לי בעלי ואעמוד לפניו”, כלשון הרמב”ן במלחמות, על כן מאחר שלולי מעשיו השליליים של הבעל האישה נשארת עמו, ואילו מצד הבעל ”נעשה כמי שאינו מבקש את אשתו”, לכן כבר אין יסוד לסברת ”כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה”, ודינו כמגרשה מרצונו ובעל כורחה, וכן כתוב בפד”ר חלק ח’ עמ’ 278.

ו. אם מתברר לבית הדין שבעקבות הסכסוך הקשה שבין בני הזוג בכל מקרה האישה כבר אינה רוצה בו, ואין הדבר תלוי בתיקון ליקוי כזה או אחר, מאחר ששניהם רוצים להתגרש ושוללים כל אפשרות לחזרה לשלום בית אינה זכאית לתוספת כתובה. וביחס לעיקר כתובה, לדעת ר”א רבו של רבינו ירוחם לא הפסידה, אך נראה שדינה כאומרת מאיס עלי ועפ”י פסיקת השו”ע סי’ עז ס”ב אינה זכאית גם לעיקר כתובה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לכן, בנידון שבפנינו שני הצדדים תובעים להתגרש ושוללים על הסף כל אפשרות לשלום בית, האישה טענה באמצעות ב"כ: "האישה לא ראתה אפשרות לחזור ולאחות את הקרעים. אין שום יכולת לתקן את המצב כפי שהוא כיום". במצב כזה אין נפקא מינה מי הגיש ראשון תביעת גירושין, אלא מאחר ששניהם מעוניינים בגירושין ושוללים שלום בית, וגם מצד האישה בכל מקרה אינה רוצה בו, ואין הדבר תלוי במעשה כזה או אחר מצד הבעל, אלא היא נחרצת מאוד שעליהם להתגרש, ואומרת שלמעשה היא זו שהייתה צריכה לנקוט יוזמה לתבוע את הגירושין. על כן בנידון זה קיימת הסברא שהבעל לא התחייב בתוספת כתובה על דעת שאשתו לא תרצה להמשיך עמו, ואינו דומה לנידון שבתשובת מטה יוסף.

יש לציין, שבנידון שבפנינו לא התברר בפנינו שהבעל במעשיו הביא למצב שהפירוד היה בלתי נמנע, הואיל וגם בטרם עזב את הבית הסכסוך כבר היה בעיצומו, ולא עזיבת הבעל את הבית הביאה לרצונה של האישה בגירושין, אלא רצונה בגירושין קדם לעזיבת הבעל את הבית.

לאור האמור אין לחייב הבעל בדמי כתובה, לא עיקר ולא תוספת.

### הרב אוריאל לביא – אב"ד

אנו מצטרפים למסקנת הדברים בנידון שבפנינו, שאין לחייב הבעל בדמי כתובה, לא עיקר ולא תוספת.

הרב דוד מלכא

הרב שלמה תם

בהתאם לאמור בנידון זה מחליט בית הדין:

א. הבעל פטור מתשלום הסכום הנקוב בשטר הכתובה.

ב. מאחר ושני הצדדים מסכימים להתגרש, ביה"ד מזמין אותם לסידור גט שיתקיים ביום... יש להביא לדין כתובה ותעודת נישואין. לכל אחד מהצדדים יתלווה אדם נוסף המכיר אותו ואת אביו היטב.

ג. מועד זה נועד לסידור הגט בלבד ולא לבירור עניינים נוספים ואין צורך בנוכחות ב"כ הצדדים בעת סידור הגט.

ד. ניתן לפרסם את פסק הדין באמצעות הנהלת בתי הדין לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"ג בכסלו התשע"ח (11/12/2017).

הרב דוד מלכא

הרב שלמה תם

הרב אוריאל לביא – אב"ד